

อารยธรรมจีน

อารยธรรมจีนสมัยเริ่มราชวงศ์

จีนเป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล มีขนาดใหญ่กว่าอินเดีย และมีลักษณะพื้นดิน ภูมิอากาศ และพืชผลแตกต่างกันมากในแต่ละภาคของประเทศ นอกจากนี้ จีนยังมีความต่อเนื่องทางอารยธรรม ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์

การศึกษาอารยธรรมจีน ซึ่งมีความเป็นมาที่ยาวนานจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาโดยเรียงลำดับตามราชวงศ์ที่ปกครองจีน เพื่อความสะดวกในการศึกษาและราชวงศ์ต่าง ๆ ที่ปกครองจีนก็มีความแตกต่างในรายละเอียด และลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดยสมัยราชวงศ์ของจีนเชื่อว่าการปกครองของพระมหากษัตริย์แต่ละราชวงศ์นั้น เป็นอาณัติจากสวรรค์ (Mandate of Heaven) กษัตริย์เป็น โอรสแห่งสวรรค์ที่ส่งลงมาปกครองมนุษย์เพื่อให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ถ้ากษัตริย์ราชวงศ์ใดปกครองบ้านเมืองให้เกิดความทุกข์ยากปราศจากความสงบ เมื่อนั้นสวรรค์จะส่งโอรสองค์ใหม่มาล้มราชวงศ์เก่าและสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นแทนที่

ราชวงศ์เฉียน (ปี 2205-1766 ปี ก่อน คริสตกาล)

ราชวงศ์เฉียนเป็นราชวงศ์แรก โดยหลักฐานของราชวงศ์นี้ค่อนข้างเลือนรางมาก แต่สันนิษฐานได้ว่ามีศูนย์กลางอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเหลืองหรือแม่น้ำฮวงโห บริเวณมณฑลฉ่านซี (Shansi) พระมหากษัตริย์องค์แรกคือ พระเจ้าอู๋ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีลักษณะเป็นนักปราชญ์และวีรบุรุษ ทรงปกครองประชาชนอย่างมีเมตตากรุณา ทำให้ประชาชนได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ในสมัยนี้แผ่นดินจีนมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร โดยชุมชนแรกเริ่มของราชวงศ์ก่อตั้งขึ้นมา มีลักษณะเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ที่มีสังคมแบบเกษตรกรรม และราชวงศ์นี้ได้เริ่มมีการทำปฏิทินขึ้นใช้

ตอนปลายของราชวงศ์ กษัตริย์องค์สุดท้ายมิได้ปกครองแผ่นดินด้วยความเป็นธรรมตามบัญชาแห่งสวรรค์ ดังนั้นจึงมีผู้อ้างตนเป็น โอรสองค์ใหม่ของสวรรค์ทำการปฏิวัติล้มการปกครอง ทำให้ราชวงศ์เฉียนเสื่อมอำนาจลง โดยมีพระมหากษัตริย์ปกครองทั้งสิ้น 17 พระองค์ หลังจากนั้นได้มีการสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นมาปกครองแผ่นดินจีนแทนคือ ราชวงศ์เซี่ยง

ราชวงศ์เซียง (ปี 1766-1028 ปี ก่อนคริสตกาล)

สันนิษฐานว่าราชวงศ์เซียงมีศูนย์กลางอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเหลืองหรือแม่น้ำฮวงโห บริเวณมณฑลเหอหนานเหอเป่ย์ และซานตุน เนื่องจากได้ขุดพบซากโบราณวัตถุที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในบริเวณนี้ ทั้งด้านระเบียบแบบแผนในการปกครอง เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะและสำริด เครื่องปั้นดินเผาอย่างดีที่ประดับลวดลาย การทอผ้าลักษณะต่าง ๆ เครื่องประดับงาช้างและหินอ่อนสลัก

ในราชวงศ์เซียงนี้เองที่จีนเริ่มรู้จักประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ เป็นอักษรภาพ มีทั้งสิ้นประมาณ 2,000 ตัว ทำให้นักวิชาการหลายท่านยกให้ราชวงศ์เซียงเป็นราชวงศ์แรกในสมัยประวัติศาสตร์ของจีน โดยอักษรเหล่านี้ถูกจารึกบนกระดูกเต่าและกระดูกวัว ข้อความที่จารึกเป็นเรื่องราวของราชวงศ์ คำพยากรณ์ คำทำนายต่าง ๆ เป็นต้น

ราชวงศ์เซียงมีการตั้งชุมชนขึ้นมาในลักษณะนครรัฐ มีจักรพรรดิปกครองคล้ายระบบศักดินา จักรพรรดิดำรงตำแหน่งประมุขในด้านการปกครอง การทหาร และการศาสนา ส่วนในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลก็จะมีขุนนางปกครองอย่างอิสระ คนในสังคมสมัยนี้ยกย่องและบูชาบรรพบุรุษและเชื่อในเทพเจ้าที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะเทพเจ้าองค์ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ ให้ข้าวปลาอาหาร เนื่องจากสังคมสมัยนี้เป็นสังคมเกษตรกรรม และในแต่ละท้องถิ่นก็มีเทวดาประจำของตน แต่เทวดาองค์สูงสุดที่บูชากันอย่างเป็นทางการคือ *ซางตี้ (Shang Ti)* ซึ่งเป็นเทวดาแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยจะบูชาคู่กันไปกับแม่ธรณี และภายในสังคมยังคงปรากฏว่ามีการแบ่งชั้นบุคคลด้วยฐานะทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ คือ น่าจะมีการแบ่งชนชั้นออกเป็นชนชั้นสูงและชนชั้นทาส เพราะมีบันทึกเกี่ยวกับการบูชายันต์ซึ่งกระทำกันอย่างแพร่หลาย สิ่งที่ใช้ในการบูชายันต์มักเป็นพวกทาสเชลยที่จับได้จากสงครามตลอดจนสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ และยังมีนิมการฝังคนทั้งเป็นไปกับหลุมศพของผู้ตายที่เป็นธรรมเนียมสืบต่อไปจนถึงสมัยราชวงศ์โจว

ตอนปลายราชวงศ์เซียงเริ่มอ่อนอำนาจลงเนื่องจากความแตกแยกภายใน ทำให้ถูกเจ้าผู้ครองแคว้นโจวซึ่งเป็นอาณาจักรเล็ก ๆ อยู่ทางภาคกลางของมณฑลเซินสี ได้ยกกองทัพเข้ายึดอำนาจและตั้งราชวงศ์โจวขึ้นปกครองแทน

ราชวงศ์โจว (ปี 1028-256 ปี ก่อนคริสตกาล)

ราชวงศ์โจวมีศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่มณฑลเหอหนาน เรื่องราวของราชวงศ์นี้มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้ได้ศึกษามากกว่าในสมัยก่อน และเป็นราชวงศ์ที่มีอายุยาวนานที่สุดคือ นานเกือบ 8 ศตวรรษ มีพระมหากษัตริย์ปกครอง 35 พระองค์ หลักฐานที่ใช้ในการศึกษาเรื่องราวของราชวงศ์โจวที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือ

ได้ คือ ชุนชิวจิง (Chun Chiu Ching) หรือบันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารท เป็นพงศาวดารของแคว้น
ลู่บ้านเกิดของขงจื้อ โดยสมัยนี้ดินแดนของจีนแบ่งออกเป็น 15 แคว้น และแต่ละแคว้นจะมีเขตเล็ก ๆ เป็น
จำนวนมาก ระยะเวลาที่ราชวงศ์โจวมีศูนย์กลางการปกครองอยู่แถบที่ราบลุ่มภาคเหนือ บริเวณที่เป็นมณฑลชานตง
ในปัจจุบัน ต่อมาย้ายไปอยู่แถบลุ่มแม่น้ำแยงซีบริเวณมณฑลลี้ซี้และมณฑลเสฉวนในปัจจุบัน

ด้านการปกครอง กษัตริย์หรือจักรพรรดิ (King) ทรงดำรงตำแหน่งที่เรียกตัวเองว่า เป็นโอรสของสวรรค์
เป็นเจ้าของแผ่นดินทั่วไปเทศและขึ้นปกครองโดยได้รับมอบอำណัติจากสวรรค์ รองจากจักรพรรดิลงมา มี ข้า
(vassals) ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองแคว้น (feudal lords) มีหน้าที่ถวายความจงรักภักดีและสิ่งของเป็นบรรณาการแด่องค์
จักรพรรดิ ตามแบบระบบศักดินาสวามิภักดิ์ หรือระบบเจ้าขุนมูลนาย การแบ่งระบบเจ้าขุนมูลนายของจีนก็จะ
แบ่งเช่นเดียวกับระบบศักดินาของยุโรป โดยจีนแบ่งลำดับดังนี้

1. ขุน ใช้เรียกเฉพาะเจ้าผู้ครองแคว้นขนาดใหญ่ หรือเป็นผู้เกี่ยวข้องเป็นเชื้อพระวงศ์
2. กุน เป็นตำแหน่งเล็กลงมา เป็นตำแหน่งเจ้าผู้ครองแคว้นเล็ก ๆ ลูกของกุนเรียกว่า กุนซื่อ
3. มิน คือ สามัญชนในระบบเจ้าขุนมูลนาย หรือที่เรียกกันในสมัยโบราณว่า เขาหรือเอน คนเหล่านี้ไม่มี
สิทธิทางการเมือง ไม่มีสิทธิในที่ดิน ทำงานในที่ดินของผู้เป็นนาย เสียภาษีให้แก่เจ้าผู้ครองแคว้นและเป็นพลรบ
ในกองทัพและไม่มีโอกาสขยับฐานะ

ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจยังขึ้นอยู่กับกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนประกอบอาชีพทำนา ที่ดิน
เป็นของรัฐ จักรพรรดิแบ่งให้เจ้านายปกครอง และหาผลประโยชน์จากที่ดินเหล่านี้ตามระบอบเจ้าขุนมูลนาย
และในสมัยนี้ค่อนข้างเจริญถึงขั้นใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า

ด้านลัทธิความเชื่อ ราชวงศ์โจวนับได้ว่าเป็นบุคทองของปรัชญา โดยมีนักปราชญ์คนสำคัญ เกิดขึ้นใน
สมัยนี้มีหลายท่าน เช่น ขงจื้อ เม่งจื้อและเล่าจื้อ

ขงจื้อ เป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงของจีน เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาของจีน และได้รับยกย่องว่าเป็นนัก
ปกครองและนักบริหารที่มีความสามารถ ปรัชญาของขงจื้อมีลักษณะในแนวอนุรักษนิยม โดยมุ่งหน้าสั่งสอน
การประพฤติและการปกครองโดยชอบธรรม สั่งสอนให้ประพฤติความดีเพื่อประโยชน์สุขในโลกนี้มากกว่าโลก
หน้า

ขงจื้อเกิดในตระกูลที่ยากจนในแคว้นลู่ มณฑลชานตง ประมาณ 551 ปีก่อนคริสตกาล และถึงแก่กรรมเมื่อ
ประมาณ 479 ปีก่อนคริสตกาล อายุได้ 73 ปี

ความคิดของขงจื้อมีลักษณะเป็นปรัชญามากกว่าศาสนา โดยส่วนใหญ่มุ่งความสำคัญในด้านระเบียบ
สังคมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยถือว่าครอบครัวเป็นหลักสำคัญของสังคมและประเทศชาติ

ขงจื้อได้รวบรวมวรรณคดีเก่าๆ ของจีนโบราณและทำคำอธิบายประกอบเสนอผลงานชิ้นสำคัญที่เรียกว่า ตำราขงจื้อ ซึ่งประกอบด้วยตำรา 5 เล่ม คือ

1. อี้จิง (Yi Ching) หรือตำราว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงหรือตำราพยากรณ์ มี 2 ภาค สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นเมื่อประมาณ 1000-800 ปีก่อนคริสตกาล

2. ชูจิง (ShuChing) หรือตำราประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยเอกสารกึ่งประวัติศาสตร์ บันทึกของทางราชการ ประกาศของทางราชการ เป็นต้น สันนิษฐานว่าบางตอนแต่งในสมัยแรกของราชวงศ์โจว บางตอนแต่งในปลายสมัยราชวงศ์โจวและต้นราชวงศ์ฮั่น

3. ชี้อจิง (Shih Ching) หรือตำราว่าด้วยกาพย์ กลอน เชื่อว่าตำราเล่มนี้บางส่วนเขียนขึ้นในสมัยราชวงศ์เซียง แต่ส่วนใหญ่เขียนขึ้นในสมัยราชวงศ์โจวตั้งแต่ประมาณ 1000-800 ปีก่อนคริสตกาล

4. ลี้จิง (Li Ching) หรือตำราว่าด้วยพิธีการหรือจารีตประเพณี มี 68 บทด้วยกัน สันนิษฐานว่าคงมีการเขียนขึ้นมาก่อนและแก้ไขปรับปรุงสมัยราชวงศ์ฮั่น

5. ชุนชิวจิง (Chun Chiu Ching) หรือบันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารท เป็นบันทึกเหตุการณ์อย่างสั้น ๆ ที่เกิดขึ้นในรัฐคู๋ บ้านเกิดของขงจื้อ

เล่าจื้อ เกิดที่เมืองกุเถียน แคว้นจู่ประมาณ 6 ศตวรรษก่อนคริสตกาล ชื่อเดิมว่า หลีโ้ว ซึ่งแปลว่า ผู้เฒ่า แต่คนรู้จักกันในชื่อ เล่าจื้อ ท่านเกิดในตระกูลที่มีฐานะยากจนแต่ได้รับการศึกษา และยังคงได้รับราชการอยู่ หอสมุดหลวงในราชวงศ์ราชวงศ์โจว แต่ภายหลังก็ลาออก

เล่าจื้อได้เสนอความคิดเห็นของเขาลงในหนังสือ ชื่อ เต๋าเต๋อชิ่ง (Tao The Ching) เป็นหนังสือที่ประมวลหลักความคิดเกี่ยวกับลัทธิเต๋าไว้ โดยคัมภีร์นี้มีอิทธิพลต่อความคิดและศิลปวิทยาของจีน ให้ข้อคิดทางด้านสังคมและการเมือง

เต๋า แปลว่า วิถี หรือทาง คือวิถีทางแห่งธรรมชาติและ การสละสิ่งต่าง ๆ ในโลก ลัทธิเต๋าเป็นปรัชญาต่อระบบสังคมนิยมอันเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเจ้าขุนมูลนายในสมัยนั้น ลัทธิเต๋าถือว่าธรรมชาติเป็นที่มาและแฝงอยู่ในสรรพสิ่งต่าง ๆ ลัทธิเต๋าสอนให้คนหวนกลับไปหาธรรมชาติให้มากที่สุด คนต้องดำเนินชีวิตโดยไม่ฝืนธรรมชาติ รู้จักตนเอง เอาชนะตนเอง รู้จักพอ และสอนให้บุคคลมีความสัน โดย ลัทธิเต๋อถือว่าวิถีธรรมชาตินั้นเป็นกฎข้อบังคับอยู่ในตัว ซึ่งต่างกับคนละแบบกับลัทธิขงจื้อที่ว่าด้วยการแสวงหาความดี การทำความดีจะทำให้ความเห็นแก่ตัวน้อยลง ตามความคิดของปรัชญาขงจื้อ จะมุ่งในเรื่องอุดมการณ์เพื่อความสงบในสังคมในขณะที่ลัทธิเต๋า มุ่งในเรื่องสติปัญญาที่นำไปสู่การรู้จักตนเอง โดยให้กลมกลืนกับธรรมชาติจะเห็นได้ว่าลัทธิเต๋าให้ข้อคิดตรงกันข้ามกับลัทธิขงจื้อทั้งในความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการ

บ้านเมือง ความดั่งมต่าง ๆ พิธีการ ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ และขงจื้อเน้นในการเป็นคนดีในสังคม ขณะที่เล่าจื้อเน้นในการหันจากสังคมเข้าสู่ธรรมชาติ

เม่งจื้อ เป็นนักปราชญ์คนสำคัญอีกคนหนึ่งของจีน แม้ว่าปรัชญาของเขาจะไม่ได้มีอิทธิพลต่อการปกครองของจีนเท่ากับปรัชญาของขงจื้อก็ตาม แต่ความคิดเห็นของเขาก็ที่น่าสนใจและน่าศึกษาอย่างยิ่ง เม่งจื้อเป็นผู้เลื่อมใสในคำสั่งสอนของขงจื้อและเป็นผู้ทำให้ลัทธิขงจื้อแพร่หลาย

เม่งจื้อสนใจเรื่องเกี่ยวกับหลักการปกครองและเศรษฐกิจ โดยเห็นตรงกับขงจื้อในข้อที่ว่า รัฐบาลที่ดีนั้นไม่ควรเป็นรัฐบาลที่ใช้อำนาจข่มขู่บังคับประชาชน แต่ควรเป็นรัฐบาลที่ปกครองทำตนเป็นเยี่ยงอย่างที่ดีแก่ประชาชน เม่งจื้อเป็นนักปราชญ์ที่สนับสนุนสิทธิของประชาชน โดยกล่าวว่า ถ้าผู้ปกครองประเทศไม่ดี ประชาชนก็มีสิทธิที่จะก่อการปฏิวัติขึ้นและเลือกผู้ปกครองขึ้นมาใหม่ ซึ่งความคิดนี้นับว่าเป็นความคิดที่ก้าวหน้าอย่างมาก

เม่งจื้อเป็นชาวเมืองไคลี่ ๆ แคว้นซู่ มีชีวิตอยู่ประมาณ 372-289 ปีก่อนคริสตกาล หนังสือที่เป็นคำสอนของเม่งจื้อคือ *เม่งจื้อชู (Meng Tzu Shu)* หรือตำราของเม่งจื้อ (*The Book of Mencius*) ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นตำราสมัยโบราณสำคัญเล่มหนึ่งรองลงมาจากตำราขงจื้อ

ภายหลังราชวงศ์โจวเริ่มเสื่อมอำนาจลง ทำให้จีนในช่วงนี้ต้องตกอยู่ในสภาพของสงครามระหว่างแคว้นต่าง ๆ จนกระทั่งพระมหากษัตริย์ของแคว้นจินสามารถล้มราชวงศ์โจวได้

สมัยการก่อตั้งเป็นจักรวรรดิและยุคทองของอารยธรรมจีน

สมัยการก่อตั้งเป็นจักรวรรดิ

ราชวงศ์ฉินและฉิน (221-206 ปี ก่อนคริสตกาล)

สมัยนี้เป็นสมัยที่จีนมีการรวมตัวและพัฒนาขึ้นเป็นจักรวรรดิ โดยสามารถล้มราชวงศ์โจวได้ พระมหากษัตริย์ราชวงศ์ฉินได้ปราบปรามแคว้นต่าง ๆ ให้อยู่ในอำนาจ และวางรากฐานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้จีน พระมหากษัตริย์พระองค์นั้น คือ พระเจ้าฉินซีฮ่องเต้ มีเมืองหลวงอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำขุย ในมณฑลฉันซี สิ่งสำคัญที่ทำให้อารยธรรมจีนสามารถสร้างอำนาจได้อย่างรวดเร็วและแข็งแกร่งคือ การนำหลักปรัชญาที่เรียกว่า ระบบฟาเจียหรือระบบนิตินิยม มาใช้ในการปกครองอาณาจักร ซึ่งระบบนี้ยึดหลักกฎหมายเป็นเครื่องกำหนดและควบคุมความประพฤติของคนในสังคม คือ การให้รางวัลและลงโทษอย่างรุนแรง นอกจากนี้ ยังใช้การปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือราชธานี แบ่งอาณาจักรออกเป็น 36 มณฑล แต่ละมณฑลปกครองโดยข้าราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่ชัดเจนกันไป และพระองค์จะส่งทหารเอกออกไปเป็นข้าหลวง และข้าหลวงประจำมณฑลอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลางอย่างใกล้ชิด

ทางด้านกองกำลังทางทหารก็มีความก้าวหน้ามากกว่าแคว้นอื่น ๆ เพราะติดต่อกับพวกเอเชียกลางมาก่อน คือรู้จักใช้ม้าเป็นพาหนะในขณะที่แคว้นอื่น ๆ ใช้รถลากจึงได้เปรียบในด้านกำลังและวิธีการรบจนสามารถรวบรวมแคว้นอื่น ๆ เข้าไว้ในอำนาจและขยายอาณาเขตของจักรวรรดิไปได้กว้างขวางจนถึงบริเวณชายฝั่งทะเลทางใต้แม่น้ำแยงซีตลอดจนบริเวณลุ่มแม่น้ำแดงในเวียดนามเหนือ

สมัยนี้บังคับให้มีการใช้ภาษาเขียน มาตรฐาน ตัวตวง วัดและเหรียญกษาปณ์เหมือนกันทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังได้ล้มเลิกความเชื่อถือเกี่ยวกับแนวความคิดเดิมต่าง ๆ ตำราและหนังสือถูกเผาทำลายรวมทั้งตำราของขงจื้อด้วย เท่ากับเป็นการยุติบทบาทของปรัชญาในสมัยราชวงศ์โจว ส่วนตำราที่ยังคงเหลือ คือ ตำราเกี่ยวกับการเพาะปลูก ตำรายาและตำราเกี่ยวกับลัทธิเต๋า

นอกจากนี้ ได้มีการสร้างถนนติดต่อกันทั่วอาณาจักร และขุดคลองขึ้นเชื่อมระหว่างเมืองหลวงซีอานกับมณฑลต่าง ๆ ทำให้การคมนาคมและการค้าขายในช่วงเวลานี้มีความเจริญขึ้นมาก และผลงานที่น่าทึ่งของพระเจ้าฉินซีฮ่องเต้อีกอย่าง คือ การสร้างกำแพงเมืองจีนที่มีความยาวถึง 1,400 ไมล์ จากทางตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลกานซูผ่านตอนใต้ของมองโกเลียไปยังตอนใต้ของแมนจูเรีย การก่อสร้างกำแพงนี้เนื่องมาจากพวก

เร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ชื่อ ซวงนู่ (Hsiung Nu) ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพวกเดียวกับพวกฮั่นเข้ามารุกรานอยู่เนื่อง ๆ ซึ่งเมื่อก่อสร้างกำแพงนี้เสร็จก็สามารถป้องกันการรุกรานจากพวกนี้ได้ยาวนานหลายร้อยปี

หลังจากที่พระเจ้าจินซีฮ่องเต้สิ้นพระชนม์ลงเมื่อ 201 ก่อนคริสตกาลบ้านเมืองเริ่มอ่อนแอ แคว้นต่าง ๆ คือโอกาสตั้งตนเป็นอิสระ โดยมี “หลิวปัง (Liu Pang)” หัวหน้าชาวนาคนหนึ่งสามารถเอาชนะคู่แข่งและสถาปนาตนขึ้นเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ คือ ราชวงศ์ฮั่น และนับเป็นครั้งแรกที่ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ถือกำเนิดมาจากชาวนา

ราชวงศ์ฮั่น (ปี 206 ก่อนคริสตกาล – ค.ศ. 220)

หลิวปังขึ้นเป็นจักรพรรดิองค์แรกทรงพระนามว่า พระเจ้าเกาสู ราชวงศ์ฮั่นปกครองจีนนานถึง 400 ปี โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ระยะเวลา ระยะเวลาแรกมีศูนย์กลางที่ฉางอัน มณฑลชานซี และระยะหลังมีศูนย์กลางอยู่ที่เมือง โดียง มณฑลเหอหนาน จักรพรรดิองค์สำคัญคือ พระเจ้าฮั่น หูตี และนับเป็นช่วงเวลาที่ราชวงศ์ฮั่นมีความเจริญสูงสุดในประวัติศาสตร์จีน โดยได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ปราบปรามชนเผ่าเร่ร่อนต่าง ๆ ที่เคยรุกรานตามชายแดน สามารถขยายอาณาเขตออกไปผนวกดินแดนเกาหลีไว้ในอำนาจ และยังสามารถผนวกอาณาจักรเวียดนามเข้ามาอยู่ภายใต้การปกครอง เป็นเหตุให้อารยธรรมจีนเผยแพร่ไปยังเกาหลี ญี่ปุ่นและเวียดนามด้วย

ด้านการปกครอง พระองค์ทรงลดความเยียบขาดในการปกครองตามแบบราชวงศ์จิ้นลง ลดภาษีการเพาะปลูก และปรับวิธีการเกณฑ์แรงงานเหลือเพียง 1 เดือนต่อปี มีการตั้งที่ปรึกษาของจักรพรรดิเพื่อควบคุมดูแลผู้ปกครองมณฑลหรือ “วัง” อย่างใกล้ชิด

ทรงฟื้นฟูปรัชญาและวรรณกรรมจีนใหม่ มีการนำเอาปรัชญาของขงจื๊อมาใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ มีการสอบคัดเลือกคนที่มีความสามารถจริง ๆ เข้ามาทำงานเรียกว่า ระบบจอหงวน มีการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อเตรียมตัวผู้ที่รับราชการตามแบบอย่างของปรัชญาขงจื๊อ ถึงขนาดมีการสละข้อมความจากตำราขงจื๊อลงบนแผ่นดิน นอกจากนี้ ลัทธิเต๋ายังได้ถูกฟื้นฟูและแพร่หลายเป็นที่นิยมกันมากในราชสำนักพร้อมกับลัทธิขงจื๊อด้วย และสมัยนี้มีนักปราชญ์และกวีที่มีชื่อเสียง คือ **สุมาเชียน (Ssu-ma Chien)** เขาได้แต่งหนังสือประวัติศาสตร์เล่มหนึ่งชื่อ **ฉือจี้** เป็นหนังสือที่รวบรวมประวัติศาสตร์จีนตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงสมัยที่เขายังมีชีวิตอยู่ รวบรวมชีวประวัติบุคคลสำคัญและประวัติของเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ ในสมัยราชวงศ์โจว หนังสือเล่มนี้ได้รับการยอมรับให้เป็นแบบอย่างของการจดบันทึกประวัติศาสตร์ในสมัยราชวงศ์หลัง ๆ ด้วย

ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ จักรพรรดิฮั่น หูตี ได้สร้างสัมพันธไมตรีกับเผ่าเร่ร่อนต่าง ๆ ในเอเชียกลาง เช่น อาณาจักรของพวกยูซี้ การติดต่อกับเผ่าต่าง ๆ ในเอเชียกลาง ทำให้มีการเปิดเส้นทางและขยาย

การค้าและสินค้าไปยังยุโรป ซึ่งเรียกเส้นทางการติดต่อนี้ว่า **เส้นทางสายไหม (Silk Road)** เส้นทางการนี้ออกจากจีนทางด้านประตูดุ่ยซึ่งอยู่ในแคว้นกั้นสูในปัจจุบัน ผ่านเอเชียกลาง มีเส้นทางแยกไปทางใต้ผ่านเปอร์เซียไปยังแถบเมดิเตอร์เรเนียน อีกเส้นแยกไปสู่อินเดีย โดยสินค้าสำคัญที่จีนนำไปขายยังยุโรปและเอเชียกลาง ได้แก่ไหม เครื่องเทศ หนังสัตว์ เป็นต้น

สมัยราชวงศ์ฮั่นมีความเจริญด้านการก่อสร้าง การแกะสลักหิน การทำเครื่องภาชนะเคลือบลงยา การวาดภาพและการประดิษฐ์โลหะเป็นลวดลายต่าง ๆ โดยสิ่งก่อสร้างที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นถึงอารยธรรมความเจริญในสมัยราชวงศ์ฮั่น คือหลุมศพต่าง ๆ ที่ก่อสร้างด้วยอิฐและหิน มีประตูรั้ว มีหอสูง และบ้านเล็ก ๆ สร้าง ๒ ชั้น ใต้เครื่องเรือนเครื่องใช้พร้อม ซึ่งมีความแตกต่างจากพระราชวังที่สร้างด้วยไม้ทำให้ไม่เหลือซากให้ศึกษาได้ นอกจากนี้ ด้านการแกะสลักหินยังนิยมแกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปม้าประดับไว้ที่หน้าหลุมฝังศพ สันนิษฐานว่าเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากเอเชียตะวันตก และยังนิยมการแกะสลักเป็นรูปเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ด้วย

การวาดรูป เป็นศิลปอีกอย่างหนึ่งในสมัยราชวงศ์ฮั่นที่เป็นที่นิยมอย่างมาก แต่เดิมชาวจีนนิยมวาดภาพลงบนผ้าไหม แต่มาในสมัยนี้ได้มีการคิดค้นการทำกระดาษขึ้นใช้เป็นครั้งแรก ทำให้การวาดภาพหันมาวาดภาพลงบนกระดาษแทน

ด้านการประดิษฐ์โลหะ ซึ่งมีความเจริญมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เซียงและราชวงศ์โจว ในสมัยนี้ก็ได้มีการพัฒนาให้มีความละเอียดเพิ่มมากขึ้น มีการลงยาด้วยเงินหรือทองหรือฝังหยก โดยพบเครื่องโลหะอยู่หลายชนิด เช่น ดาบ มีด ฯลฯ ศิลปวัตถุที่น่าสนใจอีกชนิด คือ การประดิษฐ์แผ่นโลหะที่ทำเป็นรูปกระจกและประดับด้วยสัญลักษณ์ของธรรมชาติทั้ง 5 คือ น้ำ (สีดำ) ไฟ (สีแดง) เหล็ก (สีขาว ไม้ (สีเขียว) และดิน (สีเหลือง) ซึ่งเป็นศิลปะที่แฝงอิทธิพลของลัทธิเต๋าเอาไว้

ปลายสมัยราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิเริ่มอ่อนแอ โดยตกอยู่ใต้อำนาจของพวกขุนนาง ทำให้ชาวนาได้รับความเดือดร้อนและทุกข์ยาก ข้าราชการในชนบทต่างพากันสะสมอำนาจ และเกิดการกบฏอยู่ทั่วไปในหลายท้องที่ เมื่อสิ้นราชวงศ์ฮั่นสถานการณ์บ้านเมืองก็ยังไม่สงบสุขเกิดการรบพุ่งชิงอำนาจทั่วไป แผ่นดินจีนในระยะนี้แบ่งออกเป็น 3 ภาค หรือเรามักจะเรียกว่าประวัติศาสตร์จีนในยุคนี้ว่า **สามก๊ก**

สมัยสามก๊ก เป็นช่วงเวลาที่ดินแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ก๊กที่หนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี**เฉาเป่** หรือ**โจโฉ** ตั้งราชวงศ์โฮ่ว ขึ้นปกครอง ใช้เมืองโลยางเป็นเมืองหลวง ก๊กที่สองทางภาคใต้มี **ซุนกวน** ก่อตั้งราชวงศ์วุ่ ปกครองบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซี มีเมืองวุซางเป็นเมืองหลวงและภายหลังย้ายไปอยู่ที่นานกิง ก๊กสุดท้ายอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ แถวฉงชานเสว่น เป็นก๊กที่สืบเชื้อสายโดยตรงมาจากราชวงศ์ฮั่น มี**เล่าปี่**

ก่อตั้งราชวงศ์ซุ่ยขึ้น ทั้งสามก็ทำตามรบรากันอยู่หลายสิบปีเพื่อแย่งความเป็นใหญ่ นานเข้าต่างฝ่ายต่างอ่อนกำลังลง ทำให้ยุคของความวุ่นวายของจีนเริ่มสงบลง

ราชวงศ์ซุ่ย (ค.ศ. 581-618)

จีนมากรวมตัวกันอีกครั้งหลังจากตกอยู่ในการจลาจลวุ่นวายมาช้านาน ภายใต้การนำของกษัตริย์ซุ่ยหัวนตีหลังจากนั้นก็ตั้งราชวงศ์ซุ่ยขึ้น โดยใช้เมืองฉางอาน มณฑลส่านซีเป็นเมืองหลวง การปกครองค่อนข้างมีระยะเวลาสั้น ๆ ก็มีจักรพรรดิปกครองเพียง 2 พระองค์ ถึงกระนั้นในสมัยนี้ก็ยังคงได้มีการปรับปรุงบ้านเมืองหลายด้าน ที่สำคัญคือ การสร้างถนน และขุดคลองหลวงขนาดใหญ่เชื่อมภาคเหนือและภาคใต้เพื่อความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง มีการสร้างพระราชวังที่สวยงาม สร้างกำแพงเมือง และงานด้านสาธารณะจำนวนมาก การก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้รัฐบาลต้องเกณฑ์แรงงานคนจำนวนมาก ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและเกิดความไม่พอใจรัฐบาล ขณะเดียวกันยังเกิดสงครามกับเกาหลีหลายครั้งทำให้ประชาชนเสื่อมความนิยมในรัฐบาล พอปลายราชวงศ์เกิดการจลาจลขึ้น ใน ค.ศ. 618 พระเจ้าซุ่ยหย่งตี้ถูกลอบปลงพระชนม์ทำให้ราชวงศ์ซุ่ยหมดอำนาจ หลีหยวน หัวหน้ากบฏชาวนาจึงตั้งตัวเป็นใหญ่และสถาปนาราชวงศ์ถังขึ้น

ราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 619-906)

จีนสมัยนี้เป็นสมัยแห่งความเจริญอย่างมากในด้านศิลปกรรมและวรรณกรรมจนได้ชื่อว่าเป็น ยุคทองของอารยธรรมจีน ความเจริญรุ่งเรืองที่สุดของของราชวงศ์ตั้งอยู่ในสมัยพระเจ้าถังไท่ซุงหรือจักรพรรดิเทียนจง ซึ่งปกครองระหว่าง ค.ศ. 712-756 โดยพระองค์ได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางกว่าสมัยราชวงศ์อื่น กล่าวคือมีการปกครองดินแดนจีนทั้งหมดและยังขยายไปถึงอินโดจีน ทางตะวันตกขยายไปถึงบริเวณเอเชียกลาง ทางตะวันออกเฉียงเหนือขยายไปจนถึงดินแดนหลายส่วนของมองโกเลียและแมนจูเรียน การมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่เช่นนี้ทำให้ราชวงศ์ถังต้องการติดต่อกับต่างชาติมากขึ้น มีการรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาในดินแดนจีนและเผยแพร่วัฒนธรรมจีนไปยังดินแดนใกล้เคียง บรรดาพ่อค้าจากต่างแดนเดินทางเข้ามาค้าขาย เช่น เปอร์เซียและอาหรับ โดยสมัยนี้เมืองซีอานได้กลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญ ที่เรียกว่า ตลาดตะวันออกและตลาดตะวันตก

ด้านศาสนา สมัยนี้มีศาสนาอิสลามเผยแพร่เข้ามาในแผ่นดินจีนมากขึ้น ชาวมุสลิมเข้าไปอาศัยอยู่ในดินแดนจีนเป็นจำนวนมากจนมีการอนุญาตให้ตั้งเป็นชุมชนมุสลิมขึ้น โดยมีหัวหน้าปกครองเอง ใช้กฎหมายและธรรมเนียมตามแบบของมุสลิม นอกจากนี้ ยังมีศาสนาของคนต่างชาติเข้าไปเผยแพร่อีกหลายศาสนา เช่น คริสต์ศาสนา ศาสนายิว เป็นต้น แต่ก็ไม่มีอิทธิพลเท่าพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า

พุทธศาสนาเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากควบคู่ไปกับลัทธิเต๋า ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7-8 พุทธศาสนามีความเจริญจนถึงได้มีการส่งภิกษุชาวจีนเป็นจำนวนมากเดินทางไปศึกษายังประเทศอินเดีย พระภิกษุจีน คือ พระภิกษุฮวนซางได้นำเอกสาร คำสอน และพระบรมสารีริกธาตุกลับมาประเทศจีน ชาวจีนเองก็เริ่มหันมาสร้างวัดและพระเจดีย์เป็นจำนวนมาก แต่การรับพุทธศาสนาของจีนไม่ได้ทำให้อารยธรรมดั้งเดิมของจีนเปลี่ยนแปลง หากแต่ได้นำอารยธรรมใหม่ที่ได้รับไปเพิ่มให้แก่อารยธรรมจีนที่มีมาแต่เดิม เช่น การแสวงหาพันธุคุณ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และยังส่งผลกระทบต่องานด้านศิลปกรรมในแขนงต่าง ๆ ของจีนอีกด้วย

อิทธิพลจากพุทธศาสนายังทำให้ศิลปะการวาดภาพ ของจีนผิดไปจากเดิมบ้าง โดยภาพวาดที่เกี่ยวกับพุทธประวัติเป็นภาพที่วาดเกี่ยวกับความจริงมากกว่าอภินิหาร เช่น ภาพพระโพธิสัตว์ ภาพการบำเพ็ญทุกรกิริยาของพระพุทธเจ้า ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในศิลปะจีน ในสถาปัตยกรรม ปรากฏให้เห็นจากการสร้างเจดีย์ในภาคเหนือเดิมชาวจีนนิยมการสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นโชคและการแสดงความเคารพต่อวิญญาณของธรรมชาติ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยได้นำเอาความเชื่อทั้งแบบเดิมมาผสมผสานกับแนวทางพุทธศาสนา โดยจะเห็นได้จากหลักฐานการสร้างเจดีย์ที่เมืองโลยาง ใน ค.ศ. 516

ด้านประติมากรรม ได้รับอิทธิพลจากอินเดียซึ่งอินเดียก็ได้รับอิทธิพลมาจากกรีกและเปอร์เซีย ดังนั้นงานแกะสลักของจีนจึงเป็นศิลปะผสมผสานทั้งงดงามระหว่างศิลปะแบบเปอร์เซียและกรีก เป็นลักษณะที่ดัดแปลงผสมผสานก่อนให้เกิดเป็นศิลปะแบบจีนขึ้นโดยเฉพาะ เช่น ประติมากรรมพระโพธิสัตว์บางรูปในถ้ำเทียนหลงซาน ที่แสดงการเอียงสะโพกไปด้านข้างและสวมเครื่องแต่งกายตามแบบอินเดีย เป็นต้น

ด้านวรรณคดี ก็ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน โดยวรรณคดีที่แพร่หลายในยุคนี้เป็นเรื่องของตำนานหรือนิยายจากพุทธศาสนาตลอดจนถึงนิยายของต่างชาติที่เข้ามาติดต่อกับจีน งานด้านวรรณคดีโดยเฉพาะงานประเภทร้อยกรอง นอกจากจะได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาแล้วยังได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋าเข้ามาผสมผสานอีกด้วย ทำให้งานประเภทร้อยกรองเป็นงานที่มีความงดงามไพเราะจนได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของกวีนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง ผลงานส่วนใหญ่ของกวีในสมัยนี้มักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ แม้ว่าจะมีการแสดงออกในลักษณะของปรัชญา แต่ก็แฝงไว้ด้วยการแสดงอารมณ์ที่ชื่นชมต่อความงดงามของธรรมชาติ ความรัก และมิตรภาพ กวีที่เด่นที่สุดในสมัยราชวงศ์ถังนี้ คือ

หลี่ไป่ (Li Po) (ค.ศ. 701-762) เป็นยอดกวีคนสำคัญของจีน โดยเป็นกวีที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า เขาชอบท่องเที่ยวใช้ชีวิตท่ามกลางความสวยงามของธรรมชาติ งานประพันธ์ของเขาจะบรรยายความรู้สึก

ประทับใจในความงามของธรรมชาติและเสนอก่อมาเป็นบทกวีที่มีความไพเราะ โดยการใช้ภาษาที่ง่าย ๆ แต่แฝงไว้ด้วยอารมณ์ ความรู้สึกละเอียดอ่อน มีชีวิตชีวาและความประทับใจ

ตู่ฟู (To Fu) เป็นกวีร่วมสมัยกับหลี่ไป๋ เขาเป็นคนที่มีความศรัทธาในลัทธิขงจื้อและเอาจริงเอาจังกับชีวิต บทประพันธ์ของเขามักจะแสดงความรู้สึกสลดใจและสะท้อนให้เห็นความยุ่งยากของสังคม ความทุกข์ยากของประชาชน เช่น แสดงความรู้สึกเกี่ยวกับการเกณฑ์เด็กชายไปเป็นทหาร ทำให้ครอบครัวต้องขาดแรงงาน เป็นต้น

นอกจากกวีทั้ง 2 ท่านนี้แล้วในสมัยราชวงศ์ถังยังมีกวีอีกหลายท่าน เช่น โปซุ่ย ที่เป็นกวีนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง ทำให้ในสมัยนี้เกิดงานประพันธ์ประเภทร้อยกรองขึ้นเป็นจำนวนมาก และบทประพันธ์เหล่านี้ยังได้เผยแพร่ไปยังญี่ปุ่นและเกาหลี

นอกจากความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมแล้ว ราชวงศ์ถังยังได้วางโครงสร้างของการปกครองที่ได้กลายเป็นแบบให้จีนในสมัยต่อมา การปกครองสมัยราชวงศ์ถังเป็นแบบอย่างที่ยึดต่อมาจากสมัยราชวงศ์ฮั่น เช่น เรื่องการส่งข้าหลวงที่ผ่านการสอบไล่ตามตำราของขงจื้อออกไปปกครองตามแคว้นต่าง ๆ ส่วนการปกครองของส่วนกลาง รัฐบาลสมัยราชวงศ์ถังแบ่งเป็น 3 ฝ่ายที่สำคัญ คือ ฝ่ายแรก อำนาจอสูงสุด อยู่ที่องค์จักรพรรดิ ฝ่ายที่ 2 คือ คณะเสนาบดี ซึ่งเป็นที่ปรึกษา จะคอยถวายคำแนะนำ และรับสนองพระบรมราชโองการ และส่วนที่ 3 คือ ฝ่ายที่จะรับพระบรมราชโองการที่ได้รับการพิจารณาร่วมกันของจักรพรรดิ และเสนาบดีไปปฏิบัติ ฝ่ายนี้ประกอบด้วย กระทรวงต่าง ๆ 6 กระทรวงคือ กลาโหม มหาดไทย คลัง วัง ยุติธรรม และสำนักที่ปรึกษา นอกจากนี้ระบบในการปกครองยังได้นำระบบขุนเทียนและระบบซานซางมาด้วย

ระบบขุนเทียน (Equal Field System) เป็นระบบที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์สุย และราชวงศ์ถัง นำมาเป็นหลักก่อสร้างตัวได้เร็วขึ้น ระบบนี้ชาวนาจะได้รับมอบหมายที่ดินส่วนหนึ่งเพื่อประกอบอาชีพ เป็นการช่วยเหลือให้ชาวนาหลุดพ้นจากการเป็นทาสติดที่ดิน โดยจะแบ่งที่ดินส่วนหนึ่งไว้เพาะปลูกเพื่อเป็นประโยชน์แก่รัฐบาล และที่ดินส่วนใหญ่ที่เหลือจะต้องคืนให้แก่รัฐบาลเมื่อผู้รับมอบหมายสิ้นชีวิตลง ระบบนี้เกิดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ที่ดินส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือราชาที่ดินทั้งหลายและเป็นการช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐบาลด้วย

ระบบซานซาง (Three Chief System) เป็นระบบการบริหารเพื่อให้ระบบขุนเทียนได้ผลตามความมุ่งหมาย ระบบนี้เรียกกันทั่วไปว่า ระบบเปาเฉีย เป็นระบบที่แบ่งคนออกเป็นหมู่ ให้รับผิดชอบในหน้าที่การงานตลอดจนถึงการเสียภาษีในหมู่ของตน โดยการแบ่งครอบครัวออกเป็น 5 ครอบครัวเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า ลิน และ 5 หมู่บ้านรวมกันเป็น 1 ตำบล เรียกว่า ลี และ 5 ตำบลรวมเป็นชุมชน เรียกว่า ถัง โดยแต่ละส่วนจะมีหัวหน้าปกครองดูแลในส่วนที่เป็นของตนเอง

ราชวงศ์ถังเริ่มเสื่อมอำนาจลงเนื่องจากความขัดแย้งภายในแคว้น ใน ค.ศ. 907 จักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์ถังทรงสละราชสมบัติ ทำให้ราชวงศ์ถึงสิ้นสุดลง แม่ทัพราชวงศ์ถังได้ตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ใหม่ของจีน แต่ก็อยู่ได้ไม่นานนัก สภาพต่าง ๆ ในช่วงเวลานี้เกิดความแตกแยกเป็นราชวงศ์ต่าง ๆ ถึง 5 ราชวงศ์ แต่ราชวงศ์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็ไม่อาจรวมดินแดนของจีนไว้ได้ทั้งหมด สภาพดังกล่าวยุติลงใน ค.ศ. 960 เมื่อแม่ทัพ คือ เจากวงหยิน ได้รวบรวมจีนให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้งและตั้งราชวงศ์ซ่ง (สูง) ขึ้นมา

สมัยติดต่อกับโลกภายนอก

หลังการสิ้นสุทธราชวงศ์ถัง เป็นช่วงเวลาที่จีนเกิดความแตกแยกอย่างมาก โดยในช่วง ค.ศ. 907-960 มีการสถาปนาราชวงศ์ขึ้นปกครองจีนถึง 5 ราชวงศ์ได้แก่ ราชวงศ์เหลียง ราชวงศ์ถัง ราชวงศ์จิ้น ราชวงศ์ฮั่น และราชวงศ์โจว แต่ละราชวงศ์ได้สลับเปลี่ยนราชวงศ์หลายต่อหลายครั้ง แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ได้ทำให้อารยธรรมจีน ขาดหายไปกลับได้รับความเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง และในช่วงที่มีความสับสนวุ่นวายนี้ได้มีราชวงศ์ใหม่ เกิดขึ้น คือ ราชวงศ์ซ้อง

ราชวงศ์ซ้อง (ค.ศ. 960-1279)

ราชวงศ์ซ้องเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 960 โดยชาวจีนผู้หนึ่งชื่อ เจากวงยง ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากข้าราชการใน สมัยราชวงศ์ถัง เจากวงยงได้รวบรวมเงินที่แตกแยกออกเป็น 5 ราชวงศ์ได้สำเร็จ และสถาปนาตนเป็นจักรพรรดิ มีพระนามเรียกกันในสมัยต่อมาว่า **จักรพรรดิไถ้จื่อ (Tai Tsu)** ราชวงศ์ซ้องงปกครองจีนนานถึง 300 ปี มีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองไคฟง ในมณฑลเหอหนาน ต่อมาย้ายไปตั้งเมืองหลวงใหม่ที่เมืองหังโจว มณฑลเจ้อเจียง เจากวงยงได้รวบรวมดินแดนจีนภาคกลาง แคว้นเสฉวน และจีนใต้กับบริเวณรอบ ๆ เมืองนานกิงเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปกครองในสมัยนี้ยังคงดำเนินนโยบายการปกครองต่อจากสมัยราชวงศ์ถัง โดยบุคคลที่จะเข้ารับราชการต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ กล่าวคือ เป็นผู้ผ่านการสอบตามตำราขงจื๊อมาแล้ว การสอบจะมีหลายชั้น มีการสอบแบบใช้ความทรงจำ และแบบที่เรียกว่า **สอบจินซี** ซึ่งจัดว่าเป็นการสอบที่ยากที่สุด เพราะต้องใช้ทั้ง วิจารณ์ญาณและเหตุผลนอกเหนือไปจากการท่องจำอย่างที่เคยสอบในอดีต

สมัยราชวงศ์ซ้องมีการฟื้นฟูลัทธิขงจื๊อขึ้นมาใหม่ ให้ประชาชนได้เล่าเรียนคัมภีร์ของขงจื๊อ เป็นเหตุให้นักปราชญ์ในสมัยนี้หันมาสนใจศึกษาค้นคว้าและตีความหมายความคิดปรัชญาจีนในแนวใหม่ ๆ คือ การนำเอา ลัทธิขงจื๊อมาอธิบายใหม่

โดยนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ **ชูฮี (Chu Hsi)** เป็นนักปราชญ์ที่ให้ความสำคัญกับลัทธิเต๋าและ พุทธศาสนาเขามีความเห็นว่ามีพื้นฐานที่คืออยู่แล้วก็ควรปรับปรุงให้ดีขึ้น และเขาเชื่อว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่ จำเป็นสำหรับมนุษย์และสิ่งสำคัญอีกประการ คือ การปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นของมนุษย์ นอกจากนี้ นักปราชญ์ ในสมัยนี้ยังได้นำความคิดดั้งเดิม เช่น อิทธิพลเรื่องหยินกับหยาง จากลัทธิเต๋า ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมธรรมชาติมา เป็นหลักในการสั่งสอนมนุษย์อีกด้วย

ความเจริญรุ่งเรืองของจีนในช่วงเวลานี้ทำให้ชาวต่างชาติหันมาสนใจทำการค้าขายกับจีนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมจะค้าขายกับชนเผ่าที่อยู่ตามชายแดน เช่น ทิเบต มองโกเลีย และเตอร์ก แต่เมื่อในตอนปลาย

คริสต์ศตวรรษที่ 11 ได้มีการใช้เข็มทิศแม่เหล็กช่วยในการเดินเรือ ทำให้การค้าขายกับต่างประเทศขยาย กว้างขวางขึ้น โดยขยายไปถึงริมฝั่งทะเลภาคใต้ของเอเชีย เช่น อาณาจักรศรีวิชัย และอาณาจักรเปอร์เซียและเลย ไปจนถึงฝั่งตะวันตกของอินเดีย ขณะเดียวกันจินติดต่อกับค้าขายกับเกาหลี ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ และอาณาจักรจามปา

ด้านความก้าวหน้าทางวิชาการก็เกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น ในด้านการแพทย์ ได้คิดค้นการรักษาโรคด้วย วิธีฝังเข็ม มีการใช้วัคซีนป้องกันฝีดาษและในด้านการค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ได้มีการศึกษา ความรู้ด้านเคมี สัตววิทยา และชีววิทยาอย่างกว้างขวาง ด้านพืชคณิต ภูมิศาสตร์และการทำแผนที่ก็ได้รับการ สนับสนุนด้วยเช่นกัน และยังมีการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ตัวหนังสือขึ้นด้วย

ด้านประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีรดน้ำสตรีกี้ได้เริ่มขึ้นในช่วงเวลานี้ด้วย ส่วนความก้าวหน้า ทางด้านศิลปะ ศิลปะการวาดภาพของจีนเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ถือเป็นศิลปะที่เด่นที่สุด จักรพรรดิเองก็ให้ ความสนใจและจักรพรรดิบางพระองค์ เช่น จักรพรรดิซูซง ทรงเป็นทั้งกวีและนักวาดภาพ และในสมัยนี้มี ศิลปินกว่า 800 คน ศิลปินที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ เช่น กังสีและหลี่ลึงเมียน ภาพวาดที่ออกมาในเวลานี้มีการวาด ภาพหลายแบบ เช่น รูปพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ นกและต้นไม้ ฯลฯ การทำเครื่องเคลือบด้วยขามก็ได้รับการ ยกย่องว่ามีความประณีตงดงามที่สุดและเป็นที่ต้องการของต่างประเทศมากที่สุด เครื่องลายจะมีทั้งแบบสีและ แบบขาว

* ยินกับยาง เป็นธาตุที่ตรงกันข้ามกัน และเป็นของคู่กัน กล่าวคือ ยินเป็นพลังทางบวก เช่น ไฟ ผู้ชาย ความมืด ส่วนยาง เป็นพลังทางลบ เช่น ดิน ผู้หญิง ความสว่าง

ราชวงศ์ซ้องเป็นราชวงศ์ที่ได้ชื่อว่าเป็นราชวงศ์ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างมาก จนละเลยด้าน การทหารทำให้ถูกมองโกลเข้ารุกรานและสูญเสียอำนาจให้กับมองโกลในที่สุด

ราชวงศ์หงวนหรือมองโกล (ค.ศ. 1280-1368)

มองโกลเป็นเผ่าเร่ร่อนกระจัดกระจายอยู่ทางตอนเหนือของจีน มีความสามารถทางการรบ แต่ด้าน วัฒนธรรมยังไม่พัฒนามากนัก กุบไลข่าน ประมุขของมองโกลได้เข้ายึดอำนาจจากราชวงศ์ซ้อง และได้เข้า ปกครองแผ่นดินจีน โดยได้สถาปนาราชวงศ์หงวนหรือราชวงศ์มองโกลขึ้นปกครอง และนับเป็นครั้งแรกที่จีน ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชนต่างชาติ

กษัตริย์กุบไลข่านทรงรับวัฒนธรรมจีนและพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญอย่างมาก ทรงยอมรับลัทธิ ขงจื้อและพยายามทำตนให้เข้ากับชาวจีน โดยทรงประกาศว่าพระองค์ทรงเป็น โอรสสวรรค์ตามความเชื่อของ ชาวจีน โบราณแต่อารยธรรมบางอย่าง เช่น การสอบคัดเลือกเข้าเป็นราชการตามแบบขงจื้อก็ให้ล้มเลิกไปและก็

ไม่ได้หาประเพณีใหม่มาแทน อารยธรรมจีนที่พวกมองโกลรักษาไว้อย่างดีก็คือ การละครและการเขียนนวนิยาย ซึ่งงานทั้งสองแบบพวกมองโกลจะใช้ภาษาธรรมดาสามัญที่คนทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้ นอกจากนี้ ยังได้มีการปรับปรุงการเขียนตัวอักษรที่มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เซียงขึ้นมาใหม่ ภาษาเขียนนี้ได้มีการวิวัฒนาการเรื่อยมาจนถึงสมัยราชวงศ์จิ้นแล้วก็เสื่อมสลายไป มาถึงสมัยฮั่นจึงได้ถูกฟื้นฟูขึ้นมาและพัฒนาอีกครั้งสมัยราชวงศ์มองโกล

สมัยราชวงศ์มองโกลได้ริเริ่มนำผลงานในด้านความคิดและภาพธรรมชาติเข้ามาร่วมกัน นักเขียนมักจะเขียนบทประพันธ์ลงบนภาพวาด และมีการเขียนเพิ่มเติมลงบนภาพนั้นต่อ ๆ มาจนแทบอ่านไม่ออก นอกจากนี้ ยังนิยมการเขียนภาพบนไม้ไผ่ ซึ่งเป็นศิลปะที่ทำได้ยากมาก

ขณะเดียวกันกษัตริย์กุบไลข่านยังทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง เมืองหลวงอยู่ที่เมืองคาราโครัมในดินแดนมองโกล และใช้เมืองปักกิ่งเป็นเมืองหลวงแห่งที่ 2 มีการสร้างทางคมนาคม คือ สร้างถนน และขุดคลอง มุ่งเข้าสู่กรุงปักกิ่งเพื่อความสะดวกในการติดต่อทั้งทางราชการและการค้าขาย

สมัยนี้ยังเป็นสมัยที่มีชาวต่างชาติเข้ามาในแผ่นดินจีนอย่างมาก เช่น พ่อค้า มิชชันนารีและที่สำคัญยังเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติสามารถเข้ารับราชการในราชสำนักได้อีกด้วย ชาวต่างชาติที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ มาร์โคโปโล ซึ่งเป็นชาวอิตาลี เขาได้บันทึกเรื่องราวความเจริญของจีน ทำให้ชาวยุโรปสนใจที่จะเดินทางมายังจีน และจากการติดต่อกับต่างชาติอย่างแพร่หลายนี้ยังทำให้อารยธรรมจีนเผยแพร่ออกไปยังดินแดนต่าง ๆ และอารยธรรมต่างชาติก็ได้เผยแพร่เข้ามายังแผ่นดินจีน

หลังสมัยกุบไลข่านราชวงศ์มองโกลเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากผู้นำอ่อนแอประกอบด้วยชาวจีนเห็นว่าราชวงศ์นี้เป็นราชวงศ์ต่างชาติ ดังนั้นชาวจีนจึงได้รวมตัวกันก่อการจลาจลเพื่อขับไล่พวกมองโกล การจลาจลเกิดขึ้นหลายครั้ง โดยส่วนใหญ่จะก่อตัวขึ้นบริเวณแถบภาคใต้ ท่ามกลางความวุ่นวายมีผู้นำคนหนึ่งชื่อ จูหยวนซาง สามารถชนะพวกมองโกลได้

ราชวงศ์หมิงหรือเหม็ง (ค.ศ. 1368-1644)

ราชวงศ์จิ้นแท้กลับมามีอำนาจอีกครั้งโดยการขับไล่มองโกลออกไป และตั้งเมืองหลวงที่เมืองนานกิง ต่อมาก็ย้ายไปที่กรุงปักกิ่ง ช่วงนี้ได้มีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมแบบเก่าในสมัยราชวงศ์ถังมาใช้ และพยายามล้มล้างอิทธิพลของพวกมองโกล ยังมีการรื้อฟื้นการสอบเข้ารับราชการตามแบบขงจื้อมาใช้และให้ความสำคัญกับการศึกษาดำรงจื้ออย่างมาก

สมัยจักรพรรดิหย่งลู่ได้นำนโยบายในเรื่องการติดต่อกับต่างประเทศ เพื่อกันมิให้พวกมองโกลมาบุกได้อีก นโยบายต่างประเทศของจีนในระยะนี้ถือเอาระบบการส่งบรรณาการ เป็นการจักรเยียบการติดต่อกับต่างประเทศให้เป็นแบบแผน แต่การติดต่อกับต่างชาติกลับทำให้ชาวจีนมองว่าคนต่างชาตินั้นป่าเถื่อนจึงก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่สู้ดีนักขึ้นกับชาวจีน

ด้านการปกครอง ประเทศนั้นได้ดำเนินการปกครองตามแบบราชวงศ์ถัง ราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์มองโกล คือ การแบ่งอำนาจเป็น 3 ส่วนคือ ด้านพบเรือน ด้านทหาร และด้านการปกครอง แต่ลักษณะการปกครองของราชวงศ์นี้ค่อนข้างเผด็จการกว่าทุก ๆ ราชวงศ์

ด้านงานศิลปะ สิ่งที่มีชื่อเสียงอย่างมากของราชวงศ์นี้คือ การแกะสลักที่ทำได้อย่างงดงาม โดยนิยมแกะสลักรูปคน รูปสัตว์ เช่นเดียวกับกรเขียนภาพก็มีความงดงามไม่แพ้กัน โดยนิยมเขียนภาพพุทธประวัติและภาพธรรมชาติ ศิลปะอีกชนิดหนึ่งที่ได้รับการยกย่องอย่างมากคือ **เครื่องเคลือบ** โดยสมัยนี้ได้เริ่มมีการตั้งโรงงานทำเครื่องเคลือบขึ้นที่ชิงเตาเซิน ใกล้เมืองกวางสี ผลผลิตส่วนใหญ่จะทำเพื่อเป็นสินค้าส่งออกขายนอกประเทศ เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย เอเชียตะวันตก และยังแพร่หลายไปยุโรปด้วย

ด้านงานประพันธ์ งานบางชนิดจะเห็นได้ว่าเริ่มได้รับอิทธิพลจากตะวันตกบ้าง บ้างก็นำเรื่องแบบดั้งเดิมมาดัดแปลง บ้างก็ยกส่วนต่าง ๆ ในตำราขงจื๊อมาเขียนใหม่ มีการเขียนตำราภูมิศาสตร์ และเขียนแผนที่เป็นต้น

ความเจริญต่าง ๆ ของราชวงศ์หมิงต้องหยุดชะงักลงเมื่อมีการกบฏเกิดขึ้นอย่างมากในช่วงปลายราชวงศ์ซึ่งเหตุของการก่อกบฏมักจะมาจากความยากจนและความทุกข์ยากของประชาชน จักรพรรดิจู๋เซินปลงพระชนม์ชีพพระองค์เองทำให้ราชวงศ์ราชวงศ์หมิงสิ้นสุดลง พวกแมนจูในบริเวณแมนจูเรียตอนใต้มีกำลังทหารเข้มแข็งได้เข้ายึดครองปักกิ่งและขึ้นครองจีนแทน

ราชวงศ์ชิงหรือแมนจู (ค.ศ. 1644-1911)

ราชวงศ์สุดท้ายของจีนก่อนสถาปนาเป็นสาธารณรัฐ ราชวงศ์แมนจูเป็นชนต่างชาติที่เข้าปกครองจีน โดยปกครองจีนตามระบบเก่า คือ ใช้หลักทฤษฎีการปกครองตามลัทธิขงจื๊อ และพยายามรักษาอารยธรรมดั้งเดิมของจีนเอาไว้แทบทุกอย่าง จนดูเหมือนว่าจะมีความเป็นจีนมากกว่าชาวจีนแท้ ๆ อีก แต่ถึงกระนั้นพวกแมนจูก็ยังคงรักษาอารยธรรมดั้งเดิมของตนเอาไว้ โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย เช่น ให้ชายจี๊ไว้หางเปียและใส่เสื้อแบบแมนจู ส่วนสตรีไม่ต้องรัดเท้าอย่างที่เคยปฏิบัติมาในอดีต เป็นต้น

ราชวงศ์ชิงสมัยจักรพรรดิคางสี (ค.ศ. 1661-1722) และจักรพรรดิเฉียนหลง (ค.ศ. 1736-1796) เป็นช่วงเวลาที่มีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดและเป็นช่วงเวลาที่ได้มีการติดต่อกับชาติตะวันตกอย่างแพร่หลาย ทำให้อารยธรรมตะวันตกเริ่มแพร่หลายในแผ่นดินจีน จะเห็นได้จากในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงทรงโปรดให้มีการก่อสร้างพระราชวังฤดูร้อนที่สวยาม ซึ่งพระราชวังนี้ออกแบบโดยสถาปนิกชาวอิตาลี ส่วนภายนอกได้รับการออกแบบโดยสถาปนิกชาวฝรั่งเศส ดังนั้นการก่อสร้างจึงมีลักษณะเป็นศิลปะแบบอิตาลีผสมกับศิลปะแบบฝรั่งเศส

ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เกิดความสับสนวุ่นวายในทางการเมืองจีนหลายประการ พอปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จีนเริ่มเสื่อมลง ทำให้ความเจริญของอารยธรรมจีนสิ้นสุดลงตามไปด้วย ในที่สุด **ดร.ซุนยัตเซ็น** หัวหน้าพรรคก๊กมินตั๋ง ได้ยึดอำนาจการปกครองจากราชวงศ์แมนจูได้สำเร็จ และสถาปนาการปกครองจีนเป็นแบบสาธารณรัฐ